

Tisztelt közgyűjteményi kollégák!

„Végy két hidrogénatomot. Kösd össze azokat egy oxigénatommal. Ha ezt nem tudod megcsinálni a konyhában, akkor meghalsz” – ezt a széljegyzetet „A jövő receptje” címmel láttam el még a tavaly. Nem állítom, hogy itt tartunk, de az mára már majdnem bizonyossággá vált, hogy a következő harminc évben nem úgy fogunk élni, mint ahogyan az elmúlt harminc évben éltünk.

Köszöntőmben arról szeretnék röviden – tehát szükségszerűen az érveket mellőzve – beszélni, hogy ehhez nekünk, közgyűjteményeknek mi közünk van, és hogy miért tartom fontosnak a tudomány, vagy a tudományhoz való viszony horizontján belül fölvetni a kérdést.

Kezdeném onnan, hogy amikor a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ elnökének kineveztek, akkor a széles nyilvánosság előtt jeleztem, hogy akkor van értelme a közgyűjteményi központnak, ha nem öncélúan gondolkodunk, hanem abban bízunk, hogy a megszülető megoldási javaslatok az egész magyar közgyűjteményi terület hasznára válhatnak. Ehhez az kell, hogy ne az csak az egyes intézmények egyedi problémáit vizsgáljuk fel, hanem találjuk meg azokat a pontokat, ahol közös érdekek mentén tudunk elvégezhető feladatokat kijelölni. Ráadásul olyan feladatokat, amelyek túlmutatnak a közgyűjtemények hagyományos feladatrendszerén. Először tisztázzuk, hogy mit kell csinálnunk, utána tudunk beszélni értelmesen a hogyanról. Ezért vagyunk itt.

Kedves kollégák!

Azt látjuk, hogy a struktúrák gyors, szinte követhetetlen változásának korát éljük, amelyek folyamatos lépésváltásra kényszerítenek. Míg három generációval ezelőtt a család a rádió mellett hallgatta naponta kétszer a híreket, ma mindenki egyedül, a „saját” személyes híreit olvassa a telefonján vagy akár az óráján, és egyre nehezebben lehet eldönteni, hogy mi a valós, mi az álhír. A klímaváltozás nem csupán környezeti kérdés, hanem életformánk gyökeres átgondolására készítet. A tömeges migráció alapjaiban változtatja meg a nyugati, ezen belül az európai civilizáció és kultúra arculatát. A globalizáció, még pontosabban a glocalizáció, a helyi viszonyokra alakított, ettől még egyneműsödő fogyasztás reflektorfénybe állítja a regionális identitásokat. A kultúrák egymással szembeni küzdelme felértékeli a saját közösségi hagyományainkat, ezek megőrzését és gyűjtését, vagyis más értelmet nyer a kulturális örökség fogalma. A Z és alfa generációk radikálisan új kultúrafogyasztási szokásai kihívás elé állítják a kultúra hagyományos működési modelljeiben szocializálódott „boomereket”, akik ma kulturális életet irányítják (és itt nem a miniszter úrra gondolok, hanem többek között magamra). Az energia- és nyersanyagválság, valamint az infláció – ahogy erre a történelem is figyelmeztet bennünket – ciklikusan bekövetkezik, így nem kerülte el a 21. századi embert sem. Mindez – ugyancsak a történelem tanúsága szerint – a források hatékonyabb felhasználására vagy mások kiaknázására ösztönözik. A válságok – mutatja a történelmünk – azonban lehetőséget is rejtenek magukban. Most például lehetőséget arra, hogy újraértelmezzük szerepünket. Ha eddig a közgyűjteményekről úgy gondolkodtunk, hogy mi vagyunk a jelen a múltból, akkor ideje megvizsgálni azt a lehetőséget is, hogy mi legyünk a jelen a jövőről.

Kedves kollégák!

Nem ördögtől való ez a gondolat. Ha körülnézünk a világban, számos innovatív megoldást láthatunk, amelyekkel a múzeumok és könyvtárak reagálnak ezekre a kihívásokra. Ezek a megoldások több kulcsterületre koncentrálnak, most csak jelzésértékűen felsorolnék párat: céltudatos digitalizációs projektek, nyílt hozzáférésű platformok létrehozása, interaktív és immerzív élmények megjelenése a kiállítóterekben, vagyis szórakoztatás, az érzéki tapasztalat fontosságának elfogadása a tudásmegosztás intézményeiben, közösségi kuráció és

gyűjteményezés, a helyi társadalom értékítéleteinek figyelembevétele az intézményi profilok kialakításában, tudományterületeket átívelő kiállítások és kutatások, környezettudatos működésre való törekvés és szemléletformálás, érzékeny reagálás a társadalomban megjelenő konfliktusterületekre, az inkluzivitást megcélzó programok, mesterséges intelligencia használatával való kísérletezés ésatöbbi...

Kedves kollégák!

Ezeket a nemzetközi trendeket szem előtt tartva, ugyanakkor a Kárpát-medence egyedi kulturális és történelmi kontextusát figyelembe véve javaslom, hogy alakítsuk át közgyűjteményeinket nemzeti tudásközpontokká. Mit jelent ez a gyakorlatban? Először is, létre kell hoznunk egy országos, integrált digitális platformot, amely nem csak hozzáférhetővé teszi gyűjteményeinket, de lehetővé teszi a közönség aktív bevonását is a tartalmak értelmezésébe és újraalkotásába. Másodszor: ki kell alakítanunk multifunkcionális tereket intézményeinkben. Ezek lehetnek rugalmasan alakítható kiállítóterek, közösségi terek, alkotóműhelyek és digitális laborok. Harmadszor, tudományterületeken átívelő kutatási és kiállítási projekteket kell indítanunk, amelyek összekapcsolják a természettudományokat, a társadalomtudományokat, a művészeteket és a technológiát. Negyedszer, olyan oktatási programokat kell kifejlesztenünk, amelyek a jövő készségeire készítik fel a fiatalokat, ötvözve a tudományos ismereteket a kritikus gondolkodással és a digitális készségekkel. Ötödször, aktív szerepet kell vállalnunk a társadalmi párbeszéd elősegítésében, a nyílt, tényeken alapuló viták platformjaivá válva.

Ahhoz, hogy ezeket a célokat elérjük, újra kell értelmeznünk saját szerepünket is. Eddig úgy tartottuk, hogy a muzeológus olyan szakember, aki múzeumokban dolgozik, feladata a gyűjtemények kezelése, megőrzése, kutatása és bemutatása. Felelős a tárgyak azonosításáért, katalógizálásáért, konzerválásáért és kiállítások szervezéséért.

Most már inkább kulturális projektmenedzserekké, a könyvtárosoknak pedig adatkurátorokká kell válniuk. A kulturális tudásmenedzser szerepköre a következő kulcselemeket foglalja magába: kontextusteremtő, aki tágabb összefüggésrendszerbe helyezi a tárgyakat és jelenségeket. Narratívaalkotó, aki segíti a látogatókat a múlt és jelen közötti kapcsolatok megértésében. Interdiszciplináris közvetítő, aki különböző tudományterületek ismereteit ötvözi és teszi érthetővé. Kulturális mediátor, aki hidat képez a szakmai-tudományos világ és a nagyközönség között. Élményteremtő, aki interaktív és immerzív módszerekkel közvetíti a kulturális örökséget. Kritikai gondolkodás elősegítője, aki ösztönzi a látogatókat a kritikus értelmezésre és kérdésfeltevésre. Közösségi kutató, aki bevonja a helyi közösségeket a kulturális örökség feltárásába és értelmezésébe. Digitális tartalomfejlesztő, aki online élményeket hoz létre, kiterjesztve a múzeum hatókörét. Kulturális örökségvédelmi szakértő, aki értelmezi és aktualizálja a kulturális örökséget a mai kor számára. Társadalmi párbeszéd katalizátora, aki aktuális társadalmi kérdéseket vet fel és ösztönzi a párbeszédet. Ne az egyénben, a „muzeológusban” legyen ez meg mind – jöhessenek létre élő, eleven munkaközösségek, akik képesek együttműködni a fentiek létrehozásában.

A könyvtárosokról eddig azt mondtuk, hogy olyan információs szakember, aki könyvtárakban dolgozik, feladata az információforrások (könyvek, folyóiratok, digitális tartalmak) gyűjtése, rendszerezése, megőrzése és az olvasók számára való hozzáférhetővé tétele. Segíti az olvasókat az információkeresésben és a könyvtárhasználatban.

Remélem, hogy ezek a feladatok is maradnak, mert az azt jelenti, hogy olvasunk még papíralapú – ami a pillanatnyi tudásunk szerint a kő után a legstabilabb adathordozó - dokumentumokat is. Viszont az adatkurátor szerepköre ezen felül a következő elemeket tartalmazhatja: információs

erőforrás-menedzser, aki kezeli és szervezi a különböző formátumú és forrású információkat. Digitális archívum-szakértő, aki tervezi és fenntartja a digitális gyűjteményeket. Metaadat-specialista, aki kidolgozza és alkalmazza a megfelelő metaadat-rendszereket. Adatbázis-fejlesztő, aki tervezi és optimalizálja az adatbázisokat. Információs rendszerek szakértője, aki kezeli az információk tárolását, kezelését és elérését támogató rendszereket. Adatelemző, aki elemzi a gyűjtemény használati adatait és trendeket. Digitális írástudás oktató, aki segíti a felhasználókat az információkeresési és -értékelési készségek fejlesztésében. Adatvédelmi és etikai szakértő, aki biztosítja az adatok megfelelő kezelését. Nyílt hozzáférés támogató, aki elősegíti a tudományos információk szabad hozzáférését. Adatvizualizációs szakértő, aki kreatív módon jeleníti meg az adatokat.

Kedves kollégák!

Ez az új szerepfelfogás nem jelenti azt, hogy lemondunk a tudományos munkáról. Épp ellenkezőleg: többletfeladatokat vállalunk, hogy a tudomány eredményeit szélesebb körben hozzáférhetővé és érthetővé tegyük. Olyan hegymászók lehetünk, akik nem csak saját útjukat járják, hanem segítik a többi hegymászt is. Ez azt jelenti, hogy aktív közvetítőkké válunk a tudományos közösség – aki szintén próbál kapcsolatot találni az érdeklődő civilekkel – és a szélesebb nyilvánosság között. A hiteles tudás házaiként olyan kapcsolódási pontokat fedezhetünk fel és mutathatunk be különböző tudományterületek között, amelyek a specializált kutatók számára esetleg nem nyilvánvalóak. Feladatunk lesz továbbra is a tudományos eredmények tágabb kulturális, történelmi és társadalmi kontextusba helyezése, a közösségi tudomány támogatása. De az eddigieknél aktívabb szerepet kell vállalnunk a tudományos kommunikációban, segítve a tudomány társadalmi elfogadottságát és támogatottságát. Mi vagyunk a boncasztal, ahol találkozik a varrógép az esernyővel.

Tisztelt Kollégák!

A fő állításom szerint kötelező feladatunk, hogy újradefiniáljuk közgyűjteményeink szerepét a 21. században. Javaslatunk alapján olyan tudásközpontokká válhatunk, amelyek inspirálják, oktatják és felkészítik társadalmunkat a jövő kihívásaira. Ez nem lesz könnyű, pláne olyan időszakban, amikor a forrásokért még a szövetségesek is harcolnak egymással, drágul az energia, tehát az élet, és a világot megrengető változásokat vajmi kevés eséllyel tudjuk befolyásolni. Mindez új készségeket és gondolkodásmódot igényel. De nekem meggyőződésem, hogy ezért érdemes lesz minden reggel felkelni és munkába menni. Olyan tudást őrzünk, ami segíthet nem csak a szűkebb környezetünknek, hazánknak, nemzetünknek, de akár az emberiségnek is alkalmazkodni a változásokhoz.

Kedves kollégák!

Ez a beszéd a tegnap éjjel még kétszer ilyen hosszú volt. Ugyanis elküldtem olyan muzeológus nagyasszonyoknak, akikben szakmailag vakon bízom. És ők szétszedték pontról pontra. Nagy megnyugvásomra nem az alaptéziseket vitatták, hanem rámutattak arra, hogy mindennek hol lehetnek a buktatói, mit kell megváltoztatni, mihez kell még kutatásokat végezni, kik lesznek az ellenérdekeltek – vagyis a magyar élet jó ismerőiként eljátszották az ördög ügyvédje szerepét.

A magyar muzeológia ugyane általam nagyrabecsült nagyasszonyainak a PIM zöldfülű igazgatójaként bő öt évvel ezelőtt idéztem Édesapám mondását: olyan nincs, hogy nem lehet. Nem tudom, vagy nem akarom – ilyen van. De olyan, hogy nem lehet, nem létezik.

Akkor nem nagyon hittek nekem. Aztán öt év alatt meggyőződtek róla, hogy Édesapámnak igaza van.

Remélem, lesz öt évünk arra, hogy ismét bebizonyítsuk a jó öreg igazát.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket, tartalmas tanácskozást kívánok!